

Tremtinys

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

www.lpkts.lt

Trisdešimt trejetji leidybos metai. Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

2021 m. kovo 19 d.

Nr. 11 (1417)

Lietuvos gyventojų genocidas – 1950–1953 metais

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras išleido paskutinę knygą – vardyną, skirtą Lietuvos gyventojams, nukentėjusiems nuo Sovietų sąjungos diktatoriaus Josifo Stalino režimo. Ši 576 puslapių apimties knyga – tai daugiau kaip 30 metų rengiamo tęstinio leidinio „Lietuvos gyventojų genocidas“ (toliau – Vardynas) V tomo antroji dalis. Vardynui medžiaga pradėta rinkti dar 1989 m., kai buvo įsteigta Sąjūdžio komisija stalinizmo nusikaltimams tirti. Visą šį laiką Vardyno atsakingoji redaktorė yra Teresė Birutė Burauskaitė.

Buriatija. Nuotr. iš LGGRTC archyvo

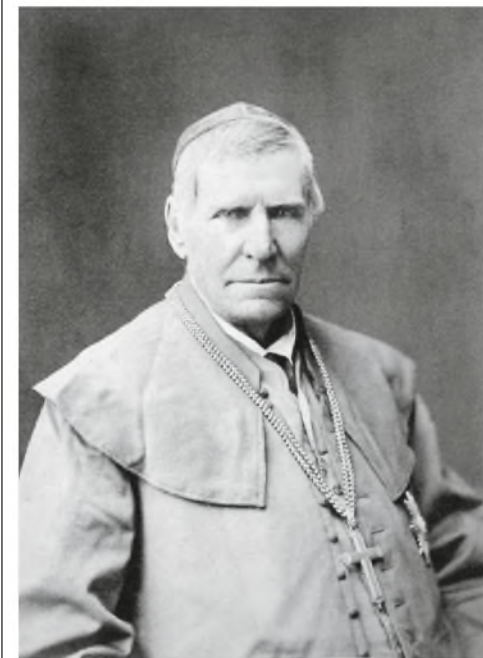
Vardyno V tomas skirtas 40-iai tūkstančių 1950–1953 m. nuo sovietinio režimo represijų nukentėjusių Lietuvos gyventojų. Šiame tome pateikti duomenys apie 25,6 tūkst. ištremtųjų, kurie 1951 m. masinių tremimų akcijos „Osenj“ („Ruduo“) metu buvo sugauti besislapstantys nuo paskutinio masinio tremimo. Čia pateko ir antihitlerinės koalicijos generolo V. Anderso armijos kariai, ištremti pagal atskirus Ypatingojo pasitarimo nuosprendžius, taip pat Jehovos liudytojų sektos nariai, 1951 m. rudenį „išskeldinti“ iš Lietuvos pagal LSSR Ministrų Tarybos nutarimą Nr. 865. Be to, knygoje pateikti duomenys apie 1950–1953 m. kovose žuvusius, nužudytus ir įkalintus partizanus bei apie beveik 10 tūkst. politinių kalinių.

Vardyno I tomas, skirtas 1939–1941 m. sovietinių okupantų ištremtiems, įkalintiems ir nužudytiems Lietuvos gyventojams.

(keliamą į 4 psl.)

Meilė žmonėms – didžiausia Motiejaus Valančiaus galia

Šiomet Lietuvoje ir užsienyje vasario–gegužės mėnesiais rengiamos Lietuvių kalbos dienos, kurių metu organizuojami renginiai, skirti lietuvių kalbos sklaidai. Prisijungdama prie šios iniciatyvos, vasario 24 dieną Rūdiškių miesto biblioteka surengė virtualų renginį, skirtą lietuviybės puoselėtojo vyskupo Motiejaus Valančiaus 220-osioms gimimo metinėms paminėti.

Vyskupas Motiejus Valančius

Dabartiniais laikais mažai jaunų žmonių susimąsto, kas padėjo išsaugoti lietuvių kalbą, tautiškumą, tradicijas, lietuvių kalbą nuo senovės negandų ir likimo mestų iššūkių. Žinoma, kad istoriją kuria asmenybės, o vienas iš iškiliausių mūsų tautiškumo žadintojų, saugotojų ir skleidėjų yra vyskupas Motiejus Valančius, gyvenęs XIX amžiaus viduryje. Jo veikla išties plati – vyskupas buvo ir blaivybės idėjos pradininkas bei puoselėtojas, ir lietuviško rašto bei kalbos saugotojas, daug padėjęs knygnešiams, steigęs mokyklas. Kaip tikras žemaitis – atkaklus, drąsus – jis nepaisė draudimų, kuriuos įvedė carinė valdžia. Motiejaus Valančiaus pradėta veikla, skelbtos idėjos, aktualios ir šiandien.

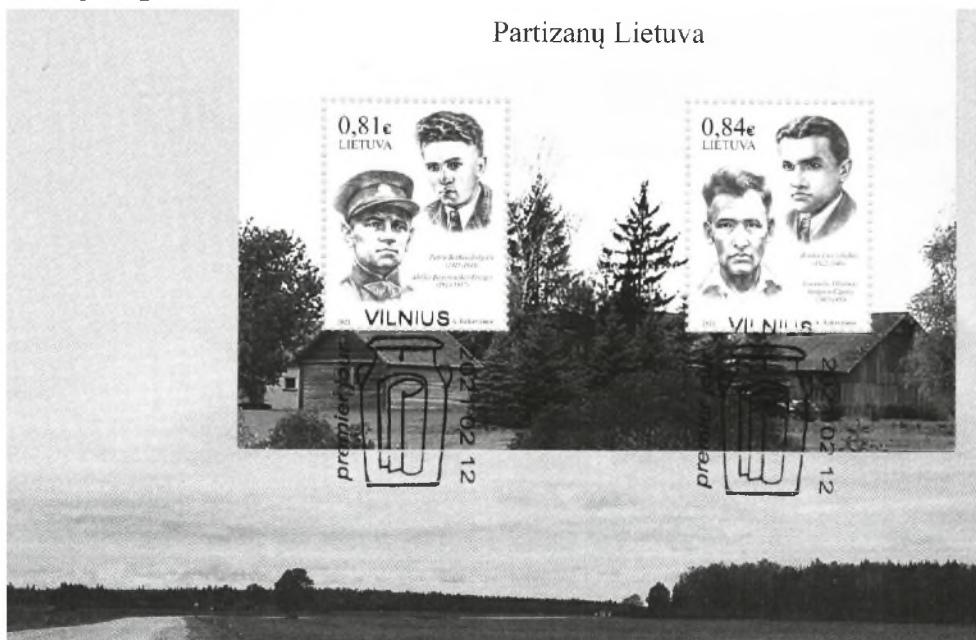
Motiejus Valančius gimė valstiečių šeimoje 1801 m. vasario 28 d. (senuoju kalendoriumi – 16 d.) Nasrėnų kaime, Salantų parapijoje. Šios apylinkės minimos ir garsiausiame jo prozos veikalė „Palangos Juzė“. Motiejus Valančius yra baigęs Žemaičių Kalvarijos šešiaklasę mokyklą.

(keliamą į 2 psl.)

Partizanų vadai pašto ženkluose

Ričardas VAINORA

Lietuvos paštas vasario 12 dieną išleido pašto ženklų bloką „Partizanų Lietuva“. Bloke – du pašto ženklai: 0,81 euro vertės ženklas skirtas apmokėti pirmenybinei korespondencijai (atvirukui ar laiškui iki 20 g svorio) į Europos Sąjungos valstybės šalį ir 0,84 euro vertės ženklas skirtas tokiai pačiai korespondencijai į bet kurią kitą šalį. Galima ant voko klijuoti ir visą bloką sunkesnei ar registruotai korespondencijai apmokėti.

Pašto ženkluose keturi portretai partizanų vadų, pasirašiusių Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio tarybos Deklaraciją. Viename ženkle – Kęstučio apygardos štabo Organizacinio skyriaus viršininkas Petras Bartkus-Žadgaila ir Pietų Lietuvos partizanų srities vadas, nuo 1951 m. Lietuvos

vyriausiasis partizanų vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas. Kitame ženkle – Prisikėlimo apygardos štabo viršininkas Bronius Liesys-Naktis ir Prisikėlimo apygardos vadas, laikraščio „Prisikėlimo ugnis“ redakcinės kolegijos narys Leonardas Vilhelmas Grigonis-Užpalis.

Kitiems keturiems vadams, skirtas blokas, buvo išleistas pernai (apie tai informacija savaitraštyje „Tremtinys“ Nr. 6, 2020-02-14). Dabar filatelistų kolekcijose visų aštuonių žymių partizanų portretai. Po truputį pildosi kolekcijos apie Lietuvos kovą už laisvę, kad ir labai lėtai... Kartu išleistas ir specialus vokas. Vilniaus 61-ame pašte išleidimo dieną buvo naudojamas specialus „Pirmos dienos“ antspaudas. Antspaude pavaizduotas bidonas, sandarus indas, kuriame paslėpti partizanų dokumentai galėjo saugiai sulaukti Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo. Tik galima, kad juodas antspaudas ant tamsaus voko piešinio sunkiai įžiūrėjimas. Vokas gal ir gražus: laukas, žvyrkelis, toliau miškas. Tik surasti vietą adresui šalia bloko sunkoka, ant tamsaus piešinio negi rašysi...

Bloko, voko ir antspaudo autorė – dailininkė Aušrelė Ratkevičienė. Blokas išleistas 6500 vnt. tiražu. Jį spausdino „Baltijas Banknote SIA“ Latvijoje. Vokas spausdintas Lietuvoje.

1946–1947 metų badas Ukrainoje

Dr. Darius JUODIS

Dabartiniu metu mums daugiau žinoma apie taip vadinamąjį Holodomorą, buvusį 1932–1933 m. dabartinės Rytų Ukrainos teritorijoje (tuomet sovietų Ukrainos). Tai buvo vienas iš didžiausių pasaulinių badų, pareikalavęs milijonų gyvybių. Tikslus aukų skaičius taip ir liks nežinomas. Bet tai nebuvo paskutinė to pobūdžio humanitarinė katastrofa Ukrainos istorijoje. Badas atėjo ir pasibaigus Antrajam pasauliniam karui. Apie tai mes mažiau žinome.

Pokaryje Lietuvos gyventojai irgi sudėtingai ir sunkiai gyveno. Matė žudynes, patyrė represijas, vargo priverstinai įstumti į kolūkius ir pan. Daug ko trūko, taip pat ir maisto, bet visgi nebuvo taip, kas įvyko Ukrainoje. Šiuo atveju nekalbu apie Lietuvos žmones, kurie buvo pakliuvę į koncentracijos stovyklas ar tremtį, kur irgi siautė badas. O visgi pokario metais Rytų Ukrainoje badaujantys žmonės gyveno sovietinėje laisvėje.

Dirbant Valstybiniame Ukrainos saugumo tarnybos archyve, kuriame saugomi buvusio sovietų saugumo dokumentai, teko perskaityti keletą dokumentų apie minimus įvykius. Faktai, užfiksuoti archyviniuose dokumentuose, nekelia per daug abejonių dėl jų tikroviškumo. Juos būtų sunku nuneigti netgi tiems, kurie simpatizuoja sovietų santvarkai ir nemato jos neigiamų pusių. Apie tuos įvykius rašė sovietų sistemai ištikimi kadrai, taigi iš esmės paneigti jų dėstomus faktus neįmanoma. Galima tik abejoti ar tuo metu slaptuose raštuose pateikti bado nuostolių mastai nėra sumažinti (spėtina, kad būtų taip ir buvo), bet ir šie pateiktieji yra sukrečiantys.

Ukrainos SRS vidaus reikalų ministro Timofej Strokač pranešime Ukrainos SRS Ministrų Tarybos pirmininko pavaduotojui, nurodoma, kad turimais duomenimis, 1947 m. birželio 1 d. 769 916 žmonių sirgo distrofija. Per nepilną 1947 m. pusmetį iš bado gyvenimą baigė 24 166 asmenys. Ir tai gali būti ne visi duomenys. Kiek iš viso gyvybių pareikalavo badas – irgi neaišku. Vienu tyrinėtojų nuomone, bado, palietusio sovietų Ukrainos, Moldavijos, Rusijos regionus, aukų skaičius siekė virš

pusantro milijono. Štai kaip „entuziastingai“ gyveno SSRS piliečiai stalinizmo metais.

Žmonės gelbėjosi nuo bado įvairiausiais būdais. Išbadėję valgė viską, kas dar galėjo būti valgoma, ar tai būtų supuvusios daržovės, neaiškios kilmės duona, ar tiesiog įvairios žolės ir pan. Bet neretai sovietiniuose dokumentuose fiksuoti kanibalizmo atvejai, kurie vertinti kaip kriminaliniai nusikaltimai. Minėtame dokumente teigta, kad per nepilną 1947 m. pusmetį užfiksuota 115 tokių atvejų (turbūt tai tik dalis tokių nutikimų) Ukrainoje. Tarp išbadėusiųjų savos šeimos narių ir pašalinių vyko nužudymai. Kartais perdirbta „mėsa“ netgi buvo realizuojama turguose. Dėl suprantamų etinių sumetimų, detalės šiame straipsnyje nebus aprašinėjamos, nors dokumentuose apie tai vaizdžiai kalbama.

Minėtajame archyve ieškojau visai kitos informacijos, ir šie faktai „išplaukė“ gana atsitiktinai. Prieš perskaitant jau aptartą dokumentą, mane stebino kai kurių kitų archyvinių dokumentų žinios. Pavyzdžiui, apie ginkluotus kolūkių pirmininkus, saugančius javų ar kitų kultūrinių augalų laukus. Viskas vyko Rytų Ukrainoje, kur antisovietiniai partizanai iš Vakarų Ukrainos neateidavo, o vis tiek atsirasdavo „banditų“ grupės.

Tik viską sudėliojus į vietas, supranti, kas tie „banditai“ („banditų“ grupės) ar „antitarybiniai elementai“ ir jų pasireiškimai prieš derliaus nuėmimą ar grūdų paruošimą. Jeigu šių žmonių veiksmus galima būtų tik itin sąlyginai pavadinti „vagystėmis“ iš kolūkio, būtina pažymėti, kad tai buvo būtinoji priemonė gelbėjantis nuo

bado. Jie ėmė savo augintus javus, daržoves ir visa kita, ką iš jų atėmė ir ketino atimti valdžia, palikdama juos išgyventi kaip išmano (turbūt valdžios politikos logika buvo paprasta: kaimas turi išgyventi pats). Pasitaikė ir ginkluotų susirėmimų.

Nežinant visų detalių, sudėtinga spręsti, kas ir kaip buvo vienu ar kitu konkrečiu atveju. Bet visgi alkis darė įtaką šiems veiksams. Sovietų pusė netgi pavadindavo kai kuriuos pasireiškimus „teroro aktais“, pagal savo ideologinį supratimą. Štai vienur žuvo vieno rajono partijos komiteto įgaliotinis grūdų paruošoms. Vienas suimtas prisipažino (bent taip rašoma dokumente, o kaip buvo – neaišku), kad jis su kitais nužudė šį pareigūną, kai atėjo „vogti“ grūdų. Kitur iš pistoleto sužeistas „kaimo aktyvistas“. Dar kitur taip įvardytasis „buožė“ sužeidė „selsovieto“ pirmininką, kai šis atėjo dėl grūdų paruošų. Greičiausiai šis sovietinis pareigūnas atėjo reikalaudamas ir terorizuodamas atiduoti paskutines valstiečio grūdų atsargas.

Dar kita istorija. 1947 m. liepos mėn. ginkluoti kolūkio pirmininkas su sūnumi apžiūrinėjo pasėlius. Pamatę tris nepažįstamuosius, bandė sustabdyti, bet šie iššovė į pirmininką. Pastarojo sūnus pradėjo šaudyti ir vieną sužeidė, o šis, pasirodo, buvo kolūkio pirmininko brolis. Jis su kitais dviem grįžo iš kolūkio lauko, nešdamiesi 20 kg nupjautų varpų, taip pat nupjautvamzdį šautuvą. Arba 1947 m. rugsėjo mėn. eidamas iš medžioklės traktorių brigados brigadininkas užėjo į arbūzų lauką, kur „savavališkai“ prisirinko arbūzų. Tai pamatęs sargas pakėlė pavojų. Į vietą atvyko netoli buvęs partijos rajono

komiteto įgaliotinis ir kolūkio valdybos narys. Šie bandė sulaikyti minėtą pilietį, bet šis nušovė įgaliotinį ir sužeidė valdybos narį. Tokie susirėmimai vyko dėl grūdų ir arbūzų.

MVD, kaip sistemos ramstis ir represinis įrankis, saugojo derlių, kad jo nepaimtų nepriteklius kentę kolūkiečiai, kartu juos ir baudė. Štai tik per vieną 1947 m. rugsėjo dieną, MVD užregistravo 35 duonos „grobstymo atvejus“, du „kriminalinius banditinius pasireiškimus“, surištus su duonos „grobimu“. Per tą parą patraukti atsakomybėn už duonos „grobstymą“ 52 žmonės. Taip vadinamieji „nusikaltėliai“ „pagrobė“ 6,514 kg grūdų. O MVD raportavo, kad per tą dieną sugebėjo pas „nusikalstamą elementą“ paimti 6,354 kg grūdų ir 55 pėdas. Taigi žmonės privalėjo kentėti, bet tik nieko neimti iš savo išaugintų grūdų pragyvenimui, tiksliau egzistavimui. Tokia jau buvo nusistovėjusi sistemos tvarka.

Viešojo sovietinėje erdvėje apie badą buvo nutylima, galbūt išskyrus apie badą Pavolgyje, Rusijos pilietinio karo metu. Kitų badų kaip ir nebūta, apie juos viešai prabilta tik „perestrojkos“ metais, devintojo dešimtmečio pabaigoje. Kodėl taip nutiko, paaiškinti nesudėtinga. 1946–1947 m. badas niekaip nesiderino su viešąja propaganda, džiugiai skelbiančia žinias apie atstatomą pramonę pokaryje, SSRS veikiančią pažangiausią žemės ūkį pasaulyje.

O kodėl kilo badas? Neviešuose to meto dokumentuose minėtos priežastys: Antrojo pasaulinio karo sugriautas ūkis, 1946-iejai – sausringi metai. Žinoma, tai svarbūs faktoriai, kurių nenuneigsi. Bet negalima nematyti ir kitų esminių priežasčių: nuo ketvirtojo dešimtmečio neefektyviai veikiantis sovietinis žemės ūkis ir pačios valdžios visiškai atsainus (švelniai tariant) požiūris į savo valstybės piliečius.

Meilė žmonėms – didžiausia Motiejaus Valančiaus galia

(atkelta iš 1 psl.)

Po mokyklos įstojo į Varnių kunigų seminariją, vėliau studijavo Vilniaus vyriausioje seminarijoje. Dar būdamas studentas išsiskyrė savo išmintimi, darbštumu ir neeiliniais gabumais.

Į kunigus išventintas 1828 m. Vilniaus katedroje. Teko dirbti kapelionu Mozyriaus ir Kražių mokyklose. Šviesi Motiejaus Valančiaus asmenybė patraukė net Bažnyčios vyresnybės dėmesį. 1840 m. jis pradėjo profesoriauti Vilniaus dvasinėje akademijoje, kuri 1842 m. perkelta į Peterburgą. Į jį išvyko ir Motiejus Valančius. Žemaitijon grįžo 1845 m. ir tapo Varnių kunigų seminarijos rektoriumi. Būtent Varniuose jis parašė svarbiausią savo mokslinį veikalą „Žemaičių vyskupystė“. 1849 m. kunigas Motiejus Valančius Neapolyje (Italija) išventintas į vyskupus. 1950-aisiais jis paskirtas vadovauti Žemaičių vyskupystei. Motiejus

Valančius tapo pirmuoju vyskupu, kilusiu ne iš bajorijos, o iš valstiečių luomo. Motiejus Valančius mirė 1875 m. gegužės 17 (29) d. Kaune, palaidotas Kauno arkikatedros bazilikos kriptoje.

Lietuva gali didžiuotis, kad turėjo tokią protingą ir didžią asmenybę kaip vyskupas Motiejus Valančius. Šio žmogaus idėjos pralenkė laiką. Jis vykdė tuo metu beveik utopinius sumanymus, kurie tuštybės pilnam žmogui gali atrodyti menkaverčiai. Kad ir kaip būtų, jo darbai yra paprastesni už žodį, bet neįkainojami pinigais, kupini tikėjimo idėjomis ir turintys savo istorinę išliekamąją vertę.

Vyskupo Motiejaus Valančiaus asmenybę galime prilyginti net popiežiui Pauliui II – abu buvo bažnyčios tarnai, išskirtinės asmenybės, vykdė neįtikėtinas misijas žemėje, tikėjo žmonių pasiryžimu ir stipriai valia, rėmė mokslą ir meną. Tik vie-

nas iš jų buvo visai arti – Lietuvoje, o kitas laimino visą pasaulį. Ir visada amžininkų atmintyje Motiejus Valančius išliks šviesia asmenybe, kuri rodė doros kelią sudėtingame Lietuvos istorijos kelyje.

Svarbūs lietuvių raštijai bei apskritai kultūros istorijai yra M. Valančiaus beveik visą gyvenimą rašyti

užrašai, atsiminimai. Jei ne Motiejus Valančius, vargu ar 1918-aisiais būtų atkurta nepriklausoma Lietuva. Vargu ar šiandien skambėtų lietuviškas žodis ir lietuviška daina.

Parengė
Laima FRANCKEVIČIENĖ,
Trakų viešosios bibliotekos
Rūdiškių filialo vedėja

Stambulo konfrontacija, arba „kiekvienam po bačką!“

Gintaras MARKEVIČIUS

Konvencija yra tarptautinis terminas, kilęs iš lotyniško žodžio *conventio*, reiškiančio „susitarimą“, „sutartį“. Taigi konvencija vadinama tarptautinė sutartis, reguliuojanti tam tikros srities tarpvalstybinius santykius (pavyzdžiui, jūrų teisės klausimais, dėl žvejybos ir atvirosios jūros gyvųjų išteklių apsaugos, ir taip toliau).

Nors šis žodis daugeliui girdėtas, bet labiausiai jis įstrigo prasidėjus ginčams dėl Stambulo konvencijos, kurios aptarimą mūsų visuomenėje galima drąsiai pavadinti konfrontacija. Kadangi gyvename laikmetyje, kai į bet kokius didesnio visuomenės dėmesio sulaukiančius procesus kišasi hibridinį karą prieš Vakarus kariaujanti putinistinė Rusija, galime drąsiai teigti, kad ir ginčiuose dėl Stambulo konvencijos jos įtaka kartais matoma plika akimi. Kaip bebūtų paradoksalu, yra šioje vietoje ir teigiamas aspektas – pamatome, kas Lietuvoje yra „kremliaus projektas“.

Neseniai Seimo narys Andrius Navickas socialiniame tinkle „Facebook“ rašė: „Aktyvaus šeimų maršo dalyvio Mindaugo Puidoko žodžiai apie Lietuvos galimybę išstoti iš Europos Sąjungos yra nuosekli geopolitinės kontrevoliucijos dalis. Tiesa, veikiausiai kol kas tai žvalgytuvės, analizuojant, kaip bus sureaguota į tokią idėją. Nepamirškime, kad įvairios apklausos rodė, kad, bent iki pandemijos, Lietuva buvo viena proeuropietiškesnių ES valstybių. Čia net atvirai euroskeptiškos partijos tesurenka kelis nušimčius balsų.“

Kita vertus, bandymas mus sugrąžinti į „teisybės ir doros kelią“ – senas, kaip Nepriklausomybė. Buvo ekonominė blokada tikintis, kad „patys atgal paršliaušime“. Paskui sekė pastatų užėminėjimas ir žmonių aukos. Taip pat turėjome propagandinį sovietinės nostalgijos vąjį. Na, o dabar jau kurį laiką vyksta neokomunistinio konservatizmo propaganda. Ji visai neblogai suveikė Vengrijoje, Lenkijoje. Jos vaisius matome praktiškai visose pokomunistinėse valstybėse.“

Seimo narys A. Navickas taip reaguavo į viešumoje pasirodžiusį kito Seimo nario darbiečio M. Puidoko „nekalną“ pareiškimą, kad galbūt verta svarstyti išstojimą iš ES, jeigu bus priimta Stambulo konvencija. Džiugu, kad A. Navicko komentaras neliko nepastebėtas akademinės bendruomenės – profesorius Rimvydas Laužikas padėkojo autoriui už aiškią įžvalgą: „Per kelių savaičių diskusijas potencialūs šalininkai jau yra sutelkti po „tradicijos gynimo“ vėliava. Atėjo laikas pasiūlyti idėją. Idėja labai paprasta – „ES yra grėsmė tradicijai, išstokime“. Labai tikiuosi, kad potencialūs šalininkai šios idėjos nepalauks.“

Kažkada, dar prieš „n“ metų, in-formacinių karų, referendumo dėl AE ir referendumo dėl žemės pardavimo užsieniečiams kontekstuose, esame diskutavę apie informacinio karo prieš Lietuvą pagrindinius tikslus. Ir vienas jų yra referendumas dėl Lietuvos narystės ES. Juk tai – daug paprasčiau nei okupuoti šalį konvencinio karo priemonėmis. Dar tada ginčijomės, kurios partijos atstovas pirmasis tai pasakys. Tad mąstykite kritiškai, bendrapiliečiai!“

Profesorius ne šiaip sau užsiminė „kurios partijos, atstovas pirmasis tai pasakys“ – Darbo partija nuo pat įsikūrimo pradžios nekėlė abejonių, kam tarnauja. Šiandien jos įkūrėjas ir

„Tiesą sakant, labiausiai šioje situacijoje glumina, kad aktyviausiais šeimos gynėjais tampa žmonės, kurie patys gyvena visai kitaip, nei tas gyvenimo būdas, kurį aistringai gina.“

faktinis vadovas V. Uspaskichas jau atvirai dirba prieš Lietuvos interesus (pavyzdžiui, jo balsavimas Europos Parlamente dėl Astravo AE rezoliucijos, veikla prieš kovą su pandemija ir taip toliau). Bet profesorius nepamiršo, kad tas darbietis M. Puidokas anksčiau buvo R. Karbausčio įkurtos organizacijos narys...

A. Navickas rašo: „Neokomunistinis konservatizmas turi mažai ką bendro su klasikiniu politiniu konservatizmu. Veikiau tai mišrainė, kurios pagrindiniai komponentai – autoritarizmas ir manipuliavimas žmonių baimėmis, ir visa tai apipilta deklaratyvaus rūpesčio tautine tapatybe ir šeima padažu, o pateikiama – neomarksistinėje „nusipelnė gyventi geriau“ lėkštelėje. Idant tokia „mišrainė“ taptų patrauklesnė, vykdoma nuosekli antieuropietiška kampanija. Europa pateikiama ne kaip mūsų namai, bet kaip bendrabutis, kuriame komendantas vis labiau terorizuoja ir tvirkina gyventojus. Sinchroniškai vykdomas Lietuvos valstybės „demaskavimas“: formuojasi „antisisteminiis aljansas“, kuriame sulipdoma visų sričių „antivakseriai“, tai yra žmonės, kurie kurpia sąmokslų teorijas, ragina nepasitikėti racionaliais argumentais, plėtoja „melagių industriją“. Beje, pastaroji veiksmingai išnaudoja autoreferencijos techniką: išgalvojamas faktas (pavyzdžiui,

„masiškai atiminėja vaikus“), tada prasideda riksmas, kad sistema bando slėpti nepatogius faktus. Tada kas nors pateikia susirūpinusį komentarą, teigdamas, kad „visi juk puikiai žinome, kaip yra“.

Tiesą sakant, labiausiai šioje situacijoje glumina, kad aktyviausiais šeimos gynėjais tampa žmonės, kurie patys gyvena visai kitaip, nei tas gyvenimo būdas, kurį aistringai gina. Jei sugebėtume stabtelėti ir susimąstyti, turėtų sukelti abejonių ir tai, kad visos blygybės, apie kurias kalba „vertybių gynėjai“, neva ateina iš Vakarų, o Rusijoje, nors ir esama blygybių ir perlenkimų, tačiau šeima ir religija gerbiama, kuriamos veiksmingos vakcinos, kurios geranoriškai siūlomos kitiems.“

O juk Kremliaus propaganda būtent tokį įvaizdį ir kiša! Atseit visos blygybės iš Vakarų, o štai Rusija – tradicinių vertybių saugotoja. Paskaitykite Marcelijaus Martinaičio knygą „Mes gyvenome“ – ten yra pasakojimas apie sovietų kareivių nudergtus lietuvių seklyčių stalus... Stalus, prie kurių kasdien susėsdavo lietuvių sodiečio šeima. Tai tiek, ką jums reikia žinoti apie Kremliaus propaguojamas „vertybes“.

Įdomu, kiek iš šias A. Navicko įžvalgas perskaičiusių žmonių ketina dalyvauti „automobilių marše“, skirtame, atseit, pasisakyti „už tradicinę šeimą“, prieš „Stambulo konvenciją“ ir panašiai? (Nepaisant to, kad blaičiai mąstančiam žmogui užtektų pamatyti, kas jį organizuoja, ir praeitų noras dalyvauti po tariamų vertybių gynėjų vėliava. Deja, ne kiekvienam kyla klausimas, kas tas, kuris paėmė į rankas vėliavą, kur jis veda? O juk atsitrenkus kaktą į Sapsko vartus gali būti per vėlu praregėti...) Žinoma, šūkiu skamba uždegančiai – ne veltui vienas iš organizatorių, buvęs daugelio partijų narys Raimondas Grinevičius džiūgavo, kad „kibirkštis įžiebta, dabar reikia, kad įsipliekstų ugnis“. Tik štai klausimas – ką norite padegti? Atsakymą jau pateikė M. Puidokas.

Ar čia tik man vienam atrodo, kad vos tik TS-LKD laimi rinkimus, tuoj kyla „liaudies masių“ nepasitenkinimas, nesvarbu, kokius valstybei naudingus sprendimus naujoji valdžia bepriimtų? Kaip bebūtų, bet „liaudies masės“ nėra atsakingos už valstybės gyvenimą – už tai atsakinga valdžia (Antikos filosofai teigė, kad liaudis nenori pati imtis sunkaus darbo – valdyti valstybę, todėl patiki tą darbą politikams, tačiau nori, kad būtų valdoma teisingai). Demokratinėje santvarkoje valdžia yra visų piliečių atstovė, išrinkta demokratinėmis rinkimų būdu. O jau paskui galime kalbėti, kad galbūt per mažai valdžia komunikuoja su ją išrinkusiais piliečiais. Nepaisant to, stulbinanti pasiūlymą pateikė prezidentūra, reaguodama į visuomenę apėmusią konfrontaciją dėl Stambulo konvencijos. „Jeigu klausimas yra vertas visos visuomenės diskusijos, mes galime sugalvoti daug būdų, kaip tą nuomonę išreikšti, nes kuo geriau skirtingos visuomenės grupės tai gali padaryti, tuo mažiau nesusi-pratimų ir įtampos bus vėliau, jau įgyvendinant jo nuostatas“, – aiškino Prezidentas Gitanas Nausėda.

Galima pagalvoti, kad Prezidentas nesusigauoda, kas yra minia... Valstybėje apskritai negali būti klausimų, kurie nėra verti visuomenės diskusijos – tai viena, o antra – nuomonių išreiškimas nėra tolygus sprendimo priėmimui. Kas išreiškia nuomonę, tas visgi neatsako už jos galimas pasekmes. Todėl pasiūlymas šio klausimo svarstymą perduoti tam tikrai žmonių grupei – sukurtai piliečių asamblėjai (kuri nuolat diskutuotų apie pačius opiausius klausimus) – skamba kaip raginimas iš politinio valstybės gyvenimo eliminuoti tautos atstovybę – Seimą! Nejaugi Prezidentas G. Nausėda mano, kad kiekvienam rėksniui pastaciūs „bačką aikštės viduryje“, bus surasti optimalūs sprendimai? Kai išgirsti tokius pasiūlymus, tikrai imi pritarti Andriaus Kubiliaus nuomonei, kad Lietuva susiduria su situacija, kai turime nereikšmingą valstybės vadovą, simboliškai, kaip monarchas, atstovaujantį valstybei.

Kviečiame prisidėti prie LPKTS veiklos!

Nuo 2021 metų sausio 1 dienos paramos gavėjams, tarp jų ir meno kūrėjams, bus galima skirti iki 1,2 procento pajamų mokesčio (anksčiau buvo skiriama 2 procentai), politinėms partijoms – iki 0,6 procento (anksčiau buvo 1 procentas), profesinėms sąjungoms ar jų susivienijimams – iki 0,6 procento (anksčiau buvo 1 procentas).

Kaip ir kasmet iki gegužės 1 dienos pajamų mokesčio dalį galite skirti Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungai arba jos filialui. Tai galite padaryti Valstybinėje mokesčių inspekcijoje arba internetu, prisijungę prie elektroninio deklaravimo sistemos: <http://deklaravimas.vmi.lt>

Kairėje pasirinkite „Pateikti dokumentą“, spauskite „Pildyti dokumentą“. Suradę formą, kurios kodas FR0512, spauskite „Pildyti formą tiesiogiai portale“. Skirdami 1,2 procento, nurodykite šiuos duomenis: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga (galima nurodyti ir konkretų filialą), kodas 300032645. Užpildę visus duomenis spauskite „Pateikti deklaraciją“.

Jei Jūs nedirbate, paraginkite tai padaryti savo dirbančius artimuosius! Būsime dėkingi!

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“ 2021 metams

Prenumerata priimama iki kiekvieno mėnesio 26 dienos bet kuriame „Lietuvos pašto“, „Pay Post“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinus informacijos telefonu 8 700 55 400, internetu www.prenumeruok.lt. Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį. Prenumeratos indeksas 0117.

Kaina: 1 mėn. – 3,74 €; 3 mėn. – 11,24 €; 6 mėn. – 22,47 €; 12 mėn. – 44,94 €.

Padovanok Jonui Žemaičiui sieną

Kotryna BUONO

Kovo 15 dieną, minint 112-ąsias Jono Žemaičio-Vytauto gimimo metines, kauniečiai yra kviečiami prisidėti prie ypatingos miesto gimtadienio dovanos Prezidentui – sienos, ant kurios nugultų jam skirtas garsaus menininko piešinys. Muralo (iš anglų k. – sieninis piešinys; freska – red. past.) projekto idėją inicijavo J. Žemaičio produkterėčios, o meninis muralo sprendimas bus patikėtas kauniečiams puikiai žinomam dailininkui – Tadui Vincaičiui-Plūgiui.

Kaune būsiamasis partizanų vienytojas praleido gražiausias savo jaunystės akimirkas: intensyvūs studijų metai Kauno karo mokykloje, šventiniai vakarai Karininkų ramovėje, įsimintinos pratybos Gaižiūnų poligone, meilė gražiajai kaunietei Elenai Valionytei ir vienintelio sūnaus Laimučio gimimas.

Jono Žemaičio muralo Kaune idėja siekia išlaikyti gyvą miesto atmintį: atminti Jono Žemaičio išskirtinę, atvirą ir šiandienai aktualią asmenybę, pasitelkiant šiuolaikinį meną. „Manau, kad jaunajai kauniečiui kartais tokia Jono atminties išlaikymo forma bus artimesnė nei bronziniai biustai muziejų salėse, be to ji atspindi Jono asmenybę,“ – teigia viena iš projekto iniciatorių, J. Žemaičio produkterėčia Kotryna Buono.

Anot Lietuvos kariuomenės atestacinės komisijos narių, Jonas Žemaitis buvo doras, sumanus, sąžiningas, teisingas, griežtas, sveikas, patvarus, greitos orientacijos, turėjo valstybišką ir tautišką nusistatymą. O kokį Joną Žemaitį prisimena gimnaičiai? J. Žemaičio dukterėčia Aušra Marija Vilkienė dėdę Joną pamena kaip linksmą, charizmatišką, mylintį ir itin gražų jaunąjį karininką. Prie-

šindamasis tėvo valiai, baigęs šešias Raseinių gimnazijos klases, 1926 m. septyniolikmetis Jonas Žemaitis atvyko studijuoti į Kauno karo mokyklą. 1928 m. J. Žemaitis baigė studijas ir pradėjo daug žadančią Lietuvos karininko karjerą: 1936–1938 m. studijavo Fonteblo artilerijos mokykloje prie Paryžiaus. Studijų metu daug keliavo po Europą, aplankė Paryžių, Romą, Veneciją. Į Kauną Žemaitis grįžo 1941 m., nuomojo butą Žaliakalnyje, įsidarbino Kauno energetikos valdyboje durpių gavybos techniku.

Šiuo metu svarbiausia yra rasti tinkamą šiai idėjai sieną. Norėtusi gerai matomos, didelės, geros būklės pastato sienos, kurios savininkai norėtų, kad ją puoštų menininko Tado Vincaičio-Plūgo kovojančios Lietuvos Prezidentui skirtas meno kūrinys. Svarbus būtų ir miesto istorinis kontekstas: galbūt atsirastų siena netoli Karininkų ramovės, kurioje J. Žemaitis mėgo lankytis, o gal Žaliakalnyje, kur gyveno.

Sienų pasiūlymų, klausimų ar tiesiog nuomonių lauksime socialinėse medijose: „Facebook“ – Padovanok Žemaičiui sieną, „Instagram“ – Padovanok Žemaičiui sieną ir el. paštu JonoZemaicioSiena@gmail.com.

Sveikiname

Garbingo jubiliejaus proga sveikiname:

Algirdą VAITIEKŪNĄ – 90-ojo,
Zitą RUTKAUSKIENĘ – 80-ojo,
Mildą KARVELIENĘ – 60-ojo,
Dovilę BUŽINSKIENĘ – 35-ojo.

Mielieji, į kiekvieną jūsų gyvenimo taurę įkrito skirtingas jubiliejinių metų skaičius. Būkite sveiki, laimingi ir artimųjų mylimi. Džiaukitės kiekviena diena, kuri išaušusi dosniai dalija Dievo palaimą, tikėjimą ir viltį.

LPKTS Anykščių filialas

Sveikiname garbingo jubiliejaus proga:

Oną BIELSKIENĘ ir Stanislavą RIMKIENĘ – 85-ojo,
Bronę MIKALAIUSKIENĘ – 80-ojo.

Linkime stiprios sveikatos, laimingų ir džiaugsmingų metų artimųjų apsuptyje, Dievo palaimos.

LPKTS Kuršėnų filialas

Sveikiname jubiliejaus proga:

Vladislovą KUČĮ – 85-ojo,
Oną JUOZAPAITYTĘ, Marijoną MATUZEVIČIENĘ ir
Danutę TARULIENĘ – 80-ojo,
Genovaitę AUGIENĘ ir Berutą STATKONIENĘ – 70-ojo,
Ireną BULOVIENĘ – 65-ojo.

Kad galėtume, paprašytume saulės, kad ji Jums šviestų apniukusią dieną, jei mokėtume paukščių kalbą, paprašytume giesmininkus, kad jie kiekvieną rytą čiulbėtų prie Jūsų langų, jei pajėgtume prišaukti žvaigždžių lietuvių, maldautume, kad išsipildytų visi Jūsų norai. Sveikata ir Dievo palaima telydi.

LPKTS Panevėžio filialas

Sveikiname garbingo jubiliejaus proga:

Vladą JANELIŪNĄ – 95-ojo,
Daną DAČIULIENĘ – 90-ojo,
Gražiną PETRONIENĘ – 80-ojo,
Birutę PURTULIENĘ ir Julijų GASIŪNĄ – 70-ojo,
Juožą BAIKŠTĮ – 65-ojo.

*Tegul Jūsų gyvenimas būna
Panašus į šaltinį, kuris gaivina,
Į gėlę, kuri puošia ir džiugina,
Į dainą, pačią gražiausią iš visų!
O rūpesčiai tegul pro šalį eina,
Atnešdami sveikatos, laimės valandų!*

LPKTS Pakruojo filialas

Garbingo 90-ojo jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname **Vincę VALACKAITĘ**, buvusią 1941-ųjų tremtinę, LPKTS Varėnos filialo Revizijos komisijos pirmininkę. Linkime geros sveikatos, dvasios ramybės ir Dievo palaimos.

LPKTS Varėnos filialas

Lietuvos gyventojų genocidas – 1950–1953 metais

(atkelta iš 1 psl.)

Vardyno I tomas buvo išleistas 1992 m., papildytas ir patikslintas 1999 m. Jame pateikti duomenys apie 30,5 tūkst. Lietuvos gyventojų, nukentėjusių per pirmąją sovietinę okupaciją.

Vardyno II tomas, susidedantis iš trijų knygų, yra skirtas 1944–1947 m. žiauriausio teroro ir didžiausių netekčių laikotarpiui, kurio metu nukentėjo 85,3 tūkst. Lietuvos gyventojų.

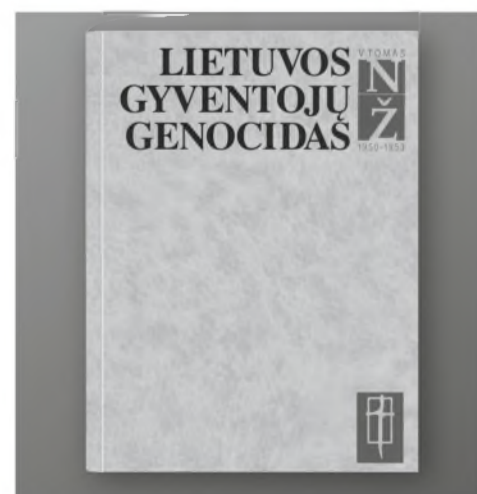
Vardyno III tome, kurį sudaro dvi knygos, pateikti duomenys apie so-

vietų valdžios surengtą ir kartu su vietos komunistais kolaborantais 1948 m. gegužės 22–25 d. įvykdytą masinių trėmimų akciją „Vesna“ („Pavasaris“), kurios metu daugiau kaip 40,2 tūkst. žmonių buvo ištremita ir daugiau kaip 13 tūkst. tais pačiais metais nužudyta bei įkalinta.

Vardyno IV tome, taip pat sudarytame iš dviejų knygų, suregistruota 46,7 tūkst. 1949 m. sovietinio režimo represijas patyrusių Lietuvos gyventojų, tarp jų 38,1 tūkst. ištremitų per masinių trėmimų akciją „Priboj“ („Bangų mūša“).

Dabar rengiamas VI tomas, apimantis nukentėjusius Lietuvos gyventojus nuo 1954 m. iki nepriklausomybės paskelbimo 1990 m. kovo 11 d. Šioje knygoje dominuos partizanai, politiniai kaliniai ir disidentai, jų tikimasi išleisti kitais metais. VI tome taip pat bus visų šešių knygų pavardžių rodyklė ir buvusių knygų papildymai. Vardyno rengėjai dėkoja visiems, siuntusiems laiškus, anketas, atsiminimus, kitą informacinę medžiagą, ir tikisi sulaukti patikslinimų bei papildymų šiai knygai.

LGGRTC inf.

Apie Laisvės kovos žarijas, iš kurių įkurta Kovo 11-osios ugnis

Angelė JAKAVONYTĖ

„Lietuvos laisvės kovos sąjūdis iki paskutinės išlaisvinimo kovos veikia slapta, karo padėtyje (...). Tie paslaptingi istorijos lapai, kuriuose yra įrašyti kiekvieno partizano nuveikti darbai, nueitas nepaprastai sunkus laisvės kovos kelias, legalų gyvenimą gyvenančiam žmogui dažnai net neįsivaizduojami ir neįtikėtini išgyvenimai – jie bemaž be išimties pabaigoje užantspauduojami to paties partizano krauju ir gyvybe – yra nusinešami amžinybėn, iš kurios jie niekuomet nebus visiškai visi sugražinti ir niekieno nebus išskaityti tokie, kokie jie iš tikrųjų buvo...“ – rašė Pietų Lietuvos partizanų vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas.

Kaip visuomenė, jau ilgokai gyvename kasdienybės ir politikos rutinoje, kurioje, žinoma, šiandienos iššūkių pakanka. Bet valstybei svarbios datos kasmet vėl paskatina atsigręžti ir įvertinti, ar senoji, ir ypač jaunoji karta, žino apie juodžiausios tamsos mūsų istorijos laikmetį, kurio įvykiai tapo teisiniu pagrindu Nepriklausomybės atkūrimui 1990 m. Kovo 11-ąją. Žinoma, kalba čia apie dar nepakankamai suvokiamą, vertinamą ir pripažįstamą mūsų pačių pokario pasipriešinimo judėjimo fenomeną.

Daugelis partizanų žuvo, kiti mirė neatlaikę žiaurių kankinimų, šalčio, bado ar alinamo darbo lageriuose ir kalėjimuose. Atėjūnai, norėdami palaužti lietuvių tautos pasipriešinimą ginklu, parodė protu nesuvokiamą savo barbariškumą.

Partizanai būdavo kankinami neįsivaizduojamais būdais: deginami padai, po nagais veriamos adatos, nulupami nagai, tempiami ir laužomi sąnariai, žalojami lyties organai, lupama oda, daužoma, kol netekdavo sąmonės. Po žiaurių egzekucijų sugrįžo nedaugelis, o ir sugrįžę kai kurie nenorėjo niekam atskleisti savo praeities ir kančių. Taip ir išėjo Amžinybėn, išsinešdami savo skaudžias patirtis. Bet partizanų įžiebta pasipriešinimo okupacijai ugnis neužgeso, giliai ruseno daugybę metų, kol įžiebė 1990-ųjų Kovo 11-osios liepsną.

Nors nuo tų įvykių praėjo daugybę metų, tačiau Tigras, perskaitęs Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro išleistą Merkio rinktinės štabo 1945–1946 m. dienoraštį – unikalų partizanų laisvės kovų dokumentą, kurį rašė garsus Dzūkijos partizanų vadas A. Ramanauskas-Vanagas, mintimis vėl sugrįžo į tuos baisius laikus, prisimindamas patirtus baisius išgyvenimus.

Štabo dienoraštis pradėtas rašyti vykdant Dainavos krašto partizanų vienytojo, Dzūkų grupės vado plk. lt. Juozo Vitkaus-Kazimieraičio 1945 m. gegužės 7 dienos įsakymą, kuriame nurodoma: „Kuopų ir batalionų vadai veda operacijų ir veiksmų dienoraštį, kuriame kiek galima suglaustai, bet pakankamai pilnai ir teisingai aprašomi visi partizaniniai veiksmai. Dienoraščio tikslas: palikti teisingą kovų dėl laisvės vaizdą kaip medžiagą istorijai ir pagelbėti vėliau surasti tuos tyliusius, mažai kam žinomus didvyrius.“

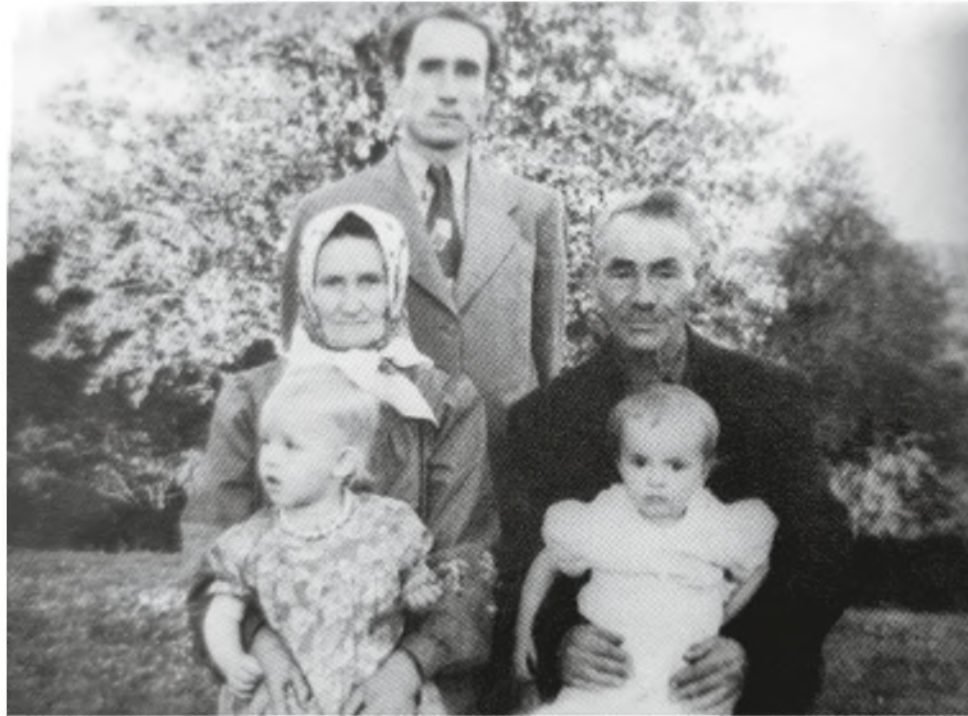
Šio unikalios leidinio sudarytojas – istorikas, Varėnos rajono savivaldybės meras Algis Kašėta – parašė įžangą, perrašė tekstą, kuris vietomis buvo sunkiai įskaitomas, iššifravo partizanų slapyvardžius, jų gimimo ir žūties datas bei vietą, A. Ramanauskas-Vanago dienoraštį papildė nuotraukomis bei iliustracijomis.

Šiame dienoraštyje mane labiausiai sujaukino Vanago aprašyta krata, atlikta mano senelių Juliaus ir Karolinos Jakavonių sodyboje Kasčiūnų kaime, kur dabar yra atkurta Pietų partizanų vadų J. Vitkaus-Kazimieraičio ir A. Ramanauskas-Vanago vadvietė.

Apie tą kratą buvau daugybę kartų girdėjusi iš tėvo partizano Tigro ir ryšininkų, savo tetų Onutės ir Vladislavos, bet, perskaičiusi Merkio

galimi vaizduotėje atkurti. Todėl aš ir bandau šį išgyvenimą fiksuoti taip, kaip jis iš tikro yra.

Ir koks žmogaus menkutis gyvenimas. Jis trapesnis už stiklą ir visa kita. Kai tiek paskutinėmis dienomis kurta ištisomis valandomis po 17 val. ir daugiau. O štai šią minutę viskas gali subyrėti ir tekti už keletos valandų jau gulėti išniekintam gatvėje bolševikų pajuokai. Ši mūsų šventa kova turi baigtis pergale, nes mes

Julius ir Karolina Jakavoniai su sūnumi Juozu ir vaikaitėmis

rinktinės štabo dienoraštį, į tuos įvykius pažvelgiau naujai. Itin jautriai Vanagas aprašė, kaip jie jautėsi būdami po žeme.

Vanago mintys

„1947 m. vasara. Šiandien ypatingesnė diena, nes rusai čia pat. Girdėjosi štai prieš 40 min. jų žingsniai – taip arti jie buvo. Dabar jie vėl artinasi. Šiuo metu yra 14 val. Tokių valandų nedaug žmogaus amžiuje. Šiuo metu sprendžiasi... gyventi ar mirti. Ir tai tuomet, kai žmogus jaunas, pilnas energijos, kūrybos, pasiukojimo nenuilstamai dirbti mielos Lietuvos laimingesnei ateičiai. Mano, Kazimieraičio ir Strazdo gyvybės Dievo rankose. Jis jas mums yra suteikęs, jas turi teisę atimti, jeigu jau atėjo laikas. Šios minutės yra ilgos ir keistos. Tuomet, kai žmogus esi visiškai sveikas, pūkiai protauji ir šaltai svarstai, kas bus už kelių ar keliolikos minučių. Mintys šiuo metu su malda skrenda pas Aukščiausiąjį, kaip ir visuomet mūsų pavojų pilname gyvenime. Dieve, Tavo šventa valia teesie kaip Danguj taip ir ant žemės. Atleisk mums už visa tai, kuo esame Tavo šventą valią užrūstinę. Štai ir vėl pasigirdo bildesys, bet greit nutilo. Šiuo metu jau 14.13 val. Paprastai tokie išgyvenimai ilgainiui išdyla, nublunka, bet jie susikaupus ir po ilgo laiko tarpo

kovojame už tikrą laisvę, šventą per amžiais lietuvių mylėtą tikėjimą.

Šiuo metu jau 14.19 val. Sunkiausia, kai esi tokioje padėtyje, kada nebegali sekti priešo ir užklyptam nėra nė mažiausios vilties išsigelbėti. Tokia yra ir mūsų trijų šiuo metu padėtis. Tuo ji ir ypač įdomi, drauge ir žiauri. Tokių momentų man teko jau ne vienas išgyventi. Panašūs šiam buvo jau trys, o kiti – buvo galimybė gintis ir užklyptam dar kovoti ir gelbėtis. Šiuo metu negali spėti koks priešo skaičius, nors jis čia už keletos metrų. Šiuo metu toliausiai už 20–15 metrų.

Šiuo metu pas mus tyla. Girdisi vien mano plunksnos čežėjimas. Pradžia šio pavojaus buvo staigi ir prasidėjo 13.05 val. Pavojus tebesitęsia ir dabar, tik jis atrodo padidėjęs, nes tai girdisi iš reiškinių. Galima neperdėjus šitai išsireikšti: „Mūs čia ieško ir mes čia!“

K[azimieraičiui] buvo patarta visiškai gesinti šviesą, nes tuoj pristigs oro. Aš šviesą žymiai sumažinau, bet dar palikau, nes tikiu, kad laike 2 valandų likimas bus išspręstas vienon ar kiton pusėn. Tiesa, šviesa pamažu ima blėsti. Dabar 14.29 val. Įkyriausias laukimo laikas. Tokiu atveju, kada mirties šešėlis jau bemaž dengia žmogų, mintys vis vien kaip laisvas aras plasnoja. Kazimieraitis klausia, ar nesigirdėjo naujų ženklų.

Aš atsakiau, kad tuo tarpu ne. Dabar 14.33 val. Ir kas įdomiausia, kad tokiu atveju, kada mirties šešėlis jau bemaž dengia žmogų, mintys vis vien kaip laisvas aras plasnoja. Jos dabar ten, kur man brangu. Tos mintys dar aiškesnės, dar mitresnės. Ir tikrai, jeigu mokėčiau gerai valdyti plunksną, gražiai ir daug parašyčiau, bet, deja, to negaliu išlieti po šia plunksna, kas manyje jaučiasi. Viena bloga ir tai, kad ne visa gali rašyti, nes gal už kelių minučių šias eilutes prie mano lavono skaitys priešas...

Padėties kitaip pakeisti šiuo metu nebeįmanoma. Jeigu ras, – mirtis, jeigu ne, – vėl viskas tvarkoj. Tik prieš pavojaus pradžią buvo pertvarkomos bylos. Dabar tas darbas sustojo. Reikia tyliai laukti, nes primygtinai pasikartojęs pavojus, kad galim būti rasti. Šiuose namuose jau antras toks išgyvenimas. Tik tuomet, kai buvo kritiškiau, šios minutės nieko nežinojome, o kai patyrėme pavojų, jau buvo praėjusios pavojingiausios minutės. Taip pat pavojus gana greit praslinko. Dar būtų kritiškiau, kad rusai čia pat apieškos virš nugarų... Dabar jau 15.07 val. Taip pat man atrodo, kad šie momentai būtų sunkiausiai pergyvenami, jeigu jie po ramaus gyvenimo staigiai užklyptų. Dabar jau daugybė turėta pavojų – didesnių ir mažesnių, ir taip žmogus pripranta. Taip vis laiks nuo laiko įgundi vis šalčiau galvoti ir laukti, o tai, kaip praktika parodo, tik į naudą išeina...

Dabar 15.24 val. Tyla, tik šunelis šen ar ten perbėga, bet nebelodamas... Ką rusai dabar veikia ir ką mano toliau daryti, sunku atspėti, bet virš galvų žingsnių nesigirdi. Tik viena aišku, kad pavojus dar nepaėjo, nes tuoj būtų pranešta apie tai. 17.08 val. už 10 metrų aiškus pašnekesys žmonių – neapsirikta, atrodo, bus, jeigu tvirtinčiau, kad rusai. Mat, čia garsas sunkiai praeina, tuo būdu ir artimi garsai nebeaiškūs. Nusprendžiame, kad rusai galėjo per šnipus nujaust mūsų laikymosi vietovę, o jeigu taip būtų, tuomet pavojus didesnis. Įtariama ir tai, kad jau 17.12 ir jau vakaras, už valandos bus sutema, o rusai dar nesitraukia. Tokį laukimą ir neaiškumą laikau labiau neįgiamai veikia žmogų negu žygis su pavojumi... Taigi rašant ir fiksuojant padėtį įvykių akivaizdų savaime žmogus galvoji, kaip šios eilutės atrodys pačiam skaitant, jeigu išliksiu gyvas.

Jau prie skylės! Įtempimas didžiausias! Skylė jau atidengta ir... Rusų buvo 60. Dalis jų ėjo tiesiai per mūs namus. Pavojus praėjo laimingai. Prieš kelias minutes pasitraukė paskutinieji. Taip Dievas norėjo... Ir ar tai ne romanui tinkantis straipsnelis, jeigu plunksna būtų tam palanki. Ir čia nė per akimirksnį nepameluota... Bet tai tik dalelė tų vargų pavojų, tik mažytė užblėsusi tų gigantiškų įvykių kibirkštėlė, palyginant su tuo, kas vyksta Lietuvoje bolševikinės vergijos priespaudoj...“

(keliamo į 8 psl.)

Uniūnų kautynėms – 75 metai

Šiomet minime 75-ąsias Uniūnų kautynių metines. 1946-ųjų vasario 23-iają Joniščio aps. Linkuvos valsč. Uniūnų kaime (ties Pakruojo ir Pasvalio rajonų riba), Onos ir Prano Medzeliauskų sodyboje okupanto apsupti tada žuvo 22 Lietuvos laisvės kovotojai.

Mūšis vyko naktį

1946 m. vasario 23-iosios naktį Onos ir Prano Medzeliauskų namuose, Uniūnų k. vienkiemyje, ilsėjęsi per 30 partizanų, dauguma iš Motiejaus Belecko-Paleckio būrio. Tuo metu NKVD vidaus kariuomenės 25-ojo šaulių pulko kareiviai ir NKVD Vaškų valsč. poskyrio sribai vykdė karinę-čekistinę operaciją. Partizanai, pastebėję sodybos link artėjančius arklių traukiamus vežimus su ginkluotais žmonėmis, iš pradžių pamanė, kad ten jų bendražygiai. Enkavedistai apsisusto gretimame Povilaičio name ir Medzeliauskų akmeniniame tvarte. Ten buvo palikti partizanų arkliai, ginklai...

Enkavedistai puolė Medzeliauskų gyvenamajame name buvusius partizanus. Šie gynėsi, kiek turėjo jėgų, kiek užteko šovinių. Mūšis truko tris su puse valandos – nuo 12.30 iki 16 val. Netoliese Navickų sodyboje buvę apie penkiolika A. Žvirblio-Balandžio būrio kovotojų dar bandė padėti, bet jiems teko pasitraukti. Priešas padegamosiomis kulkomis uždegė medinį Medzeliauskų namą. Žuvo 22 Laisvės kovotojai (penki iš jų – padegtame name, du gyvi nepasidavė – susisprogdino). Kautynių metu taip pat žuvo du NKVD kariuomenės kariai.

Sodybos šeiminių Medzeliauskų šeima, bėgusi iš apšaudomos ir degančios trobos, išgyveno. Duktė Stasė buvo sužeista – peršauta koja ir galva. Pašautą sūnų Joną sribai ketino įmesti į degantį namą. Bet motina, ištraukusi iš jo kišenės pasą, įrodė, kad jis – ne partizanas.

Iš visos sodybos nesudegusi liko tik pirtelė. Joje vėliau ir glaudėsi Medzeliauskų šeima.

Palaikai – išniekinti

Žuvusių partizanų kūnai niekinti Vaškuose, Pasvalyje, Joniškėlyje. Po dviejų dienų, tai yra vasario 25-ąją, priešais NKVD Joniškėlio valsč. poskyrį kūnai buvo sumesti atpažinimui. Čia jie išgulėjo visą savaitę.

Dvylikos žuvusiųjų palaikai naktį iš kovo 3-iosios į 4-ąją buvo nuvežti prie Girelės miško ir padegti. Tačiau iki galo nesudegė, tik apdegė, nes kūnai buvo sušalę. Žuvusiųjų artimieji penkių partizanų palaikus slapta išsivežė ir palaidojo. Septynių Laisvės kovotojų palaikai vietos valdžios įsakymu kovo 9 d. užkasti bendroje duobėje.

Atgimimo metais žuvusio partizano Juozapo Žandario sesers Liucijos Žandarytės iniciatyva Girelėje buvo vykdomi kasinėjimai, ieškoma žuvusių partizanų. Aptikti septynių partizanų – M. Belecko, B. Pakalnio, J. Bajoriūno, A. Biliūno, J. Momenišio, J. Petrausko ir J. Žandario – palaikai. Jie pagarbiai palaidoti Joniškėlio kapinėse.

Kautynėse žuvę partizanai

Vakarų Lietuvos partizanų srities atlase (LGGRTC, Vilnius, 2010, p. 32–33) pateikta tokia informacija apie 1946 m. vasario 23 d. Uniūnų kautynėse žuvusius partizanus:

Motiejus Beleckas-Paleckis. Gimė 1919 m. gegužės 8 d. Šiaulių aps. Linkuvos miestelyje Leonardo Be-

Partizanui Jonui Blavieščiūnui-Ciongui atminti. 2004 metai
A. Malinauskaitės nuotr.

Vilties kryžius Girelėje, Pasvalio r. 2019 metai
Nuotrauka iš G. Balčiūnaičio asmeninio archyvo

lecko ir Justinos Agintaitės-Beleckienės šeimoje. Buvo partizanų būrio, veikusio Biržų, Joniškėlio ir Šiaulių aps. Linkuvos, Pakruojo valsčiuose, vadas.

Bronislovas (Bronius) Pakalnis-Aukštikalnis. Gimė 1896 m. liepos 19 d. Gyveno Šiaulių aps. Linkuvos miestelyje. Nuo 1944 m. – kapitono Petro Paltaroko-Algimanto būrio partizanas, vėliau – partizanų būrio vado M. Belecko-Paleckio pavduotojas. 2004 m. jam pripažintas Kario savanorio statusas (po mirties).

Jonas Bajoriūnas-Vakaras, Varniukas. Gimė 1927 m. birželio 18 d. Gyveno Šiaulių aps. Linkuvos valsč. Gailionių kaime. Baigė Gailionių pradžios mokyklą. Mokėsi Joniščio mechanizacijos mokykloje. Nuo

1944 m. – kapitono P. Paltaroko-Algimanto, vėliau – M. Belecko-Paleckio būrio partizanas. 2003 m. jam pripažintas Kario savanorio statusas (po mirties).

Povilas Barauskas. Gimė 1924 m. rugpjūčio 16 d. Biržų aps. Joniškėlio valsč. Šiukštonių kaime, Mikalojaus Barausko ir Onos Stapulionytės-Barauskienės šeimoje.

Adolfas Biliūnas-Cvirka. Gimė 1928 m. Gyveno Šiaulių aps. Linkuvos miestelyje.

Jonas Blavieščiūnas-Ciongas. Gimė 1910 m. lapkričio 19 d. Šiaulių aps. Linkuvos valsč. Lumbelių kaime. Gyveno Šiaulių aps. Linkuvos valsč. Zimbiškių kaime. Lietuvos šaulių sąjungos narys. Nuo 1944 m. – kapitono P. Paltaroko-Algimanto, vėliau – M. Belecko-Paleckio būrio partizanas. Žmona Girelės miške atpažintus vyro palaikus naktį parsivežė namo ir slapta palaidojo savo sodyboje Lumbelių kaime. Dabar kapą žymi antkapinis kryžius. 2002 m. jam pripažintas Kario savanorio statusas (po mirties).

Kazys Janeliūnas-Voverė. Gimė 1926 m. Gyveno Biržų aps. Joniškėlio valsč. Valdeikių kaime. Palaikai buvo palaidoti Valdeikių kaimo kapinėse (dabar Pasvalio r., Joniškėlio sen.).

Ignas Paltarokas. Gimė 1916 (1918) m. Gyveno Biržų aps. Joniškėlio valsč. Narteikių kaime. Palaikai buvo palaidoti Narteikių kaimo kapinėse (dabar Pasvalio r., Joniškėlio sen.).

Jurgis Petrauskas-Rasputinas, Dobras. Gimė 1914 m. Gyveno Biržų aps. Joniškėlio valsč. Gailionių kaime.

Baltramiejus Plukas-Varnėnas, Šarūnas. Gimė 1921 m. rugpjūčio 20 d. Gyveno Šiaulių aps. Linkuvos valsč. Guostagalio kaime. Partizanas nuo 1944 m. 2006 m. jam pripažintas Kario savanorio statusas (po mirties).

Kazimieras Požėla. Gimė 1891 m. Gyveno Šiaulių aps. Linkuvos valsč. Ūdekų kaime.

Antanas Šimoliūnas. Gimė 1902 m. spalio 27 d. Biržų aps. Joniškėlio valsč. Jurgeniškių kaime, Juozapo Šimoliūno ir Onos Baltrūnaitės-Šimoliūnienės šeimoje.

Kazimieras Šimoliūnas. Gimė 1918 m. lapkričio 10 d. Biržų aps. Joniškėlio valsč. Meškalkaučio kaime, Adomo Šimoliūno ir Elžbietos Lindaitės-Šimoliūnienės šeimoje.

Petras Šimoliūnas-Brendyla. Gimė 1925 m. birželio 10 d. Biržų aps. Joniškėlio valsč. Valdeikių kaime Juozapo Šimoliūno ir Onos Šimoliūnaitės-Šimoliūnienės šeimoje.

Stanislovas Šimoliūnas. Gyveno Biržų aps. Joniškėlio valsč. Valdeikių kaime.

Petras Tinteris. Gimė 1916 metais. Gyveno Biržų aps. Joniškėlio valsč. Nakiškių kaime.

Juozapas Žandaris-Mūsiškis. Gimė 1926 m. rugpjūčio 26 d. Šiaulių aps. Linkuvos valsč. Titonių kaime. Baigė Titonių pradžios mokyklą. Mokėsi Linkuvos gimnazijoje. 1944 m. gruodžio 20 d. įsidarbino Joniškėlio plytinėje betonuotoju. Nuo 1945 m. balandžio 15 d. – kapitono P. Paltaroko-Algimanto, vėliau – M. Belecko-Paleckio būrio partizanas. 1999 m. jam pripažintas Kario savanorio statusas (po mirties).

Įamžintas atminimas

Dabar buvusio mūšio vietoje – dirbama žemė. Mūšio vieta (20 arų) Pakruojo savivaldybės Guostagalio seniūnijos rūpesčiu aptverta.

1996 m. mūšio vietoje pastatytas paminklinis akmuo ir pasodinti 22 ąžuolai, simbolizuojantys čia žuvusius kovotojus. Mūšio 70-mečio proga LPKTS Pakruojo filialo iniciatyva ir Guostagalio seniūnijos seniūno rūpesčiu atsodinti sunykę ar suniokoti ąžuolai.

2019 m. Girelėje, Pasvalio r., kur buvo užkasti partizanų palaikai, pašventintas Vilties kryžius žuvusiems Uniūnų kautynėse. Jis pastatytas vietoj nuo 1999 m. stovėjusio, ne kartą remontuoto medinio kryžiaus, kurį 2018 m. nulaužė vėtra. Panevėžyje gyvenančios Laisvės kovų dalyvės Liucijos Žandarytės iniciatyva dabar šioje vietoje stovi tvirtas metalinis kryžius, nukaldintas Daivio Petkevičiaus.

Parengė Jolita NAVICKIENĖ

Su Gražina Navalinskiene atsisveikinant

2018 m. liepos 5 d. pačios Gražinos užrašytuose prisiminimuose pasakojamas Drevinskių šeimos gyvenimas. Su pasididžiavimu kalbama apie mamytės Marytės Bielinytės-Dreviskienės giminę, prisimenama Jurgio Bielinio našlės, probobutės dovanota prabangi maldaknygė – kaip knygnešių karaliaus giminės simbolis.

Gražina Drevinskaitė gimė 1944 m. gegužės 27 d. Suostuose, gražiuose namuose priešais bažnyčią. Santarvės tai buvę namai, į kuriuos 1948 m. pasibeldė sribai: „Gegužės 22 d. 1948 metai. Vidurnaktis. Į langą ir duris baisus bildesys. Kas tai? Tai tremties bildesys, kuris mus su Lietuva ir seneliais išskyrė 9 metams“. Iš tremties Irkutsko srityje šeima grįžo į Biržus, pasistatė namus, trys seserys baigė mokslus, „susikūrė savo gyvenimus, gražias šeimas“. O taip. Gražina buvo ir išradinga šeiminkė, džiuginusi visus savo vaišėmis, ir namų dvasia geroji.

Kiekvieną kartą atsisveikinant su buvusiu tremtiniu ar tremtine, iki giliausių pajautų sminga ta be galo tikra kančiose, ilgesy užgrūdinta giminystė. Ji nemenkesnė už kraujo ryšį, gyvenimo kaimynystę. Tai ypatingas ryšys, per kurį saugomi silpsnantys prisiminimai, kuris telkia, padeda išlikti. Buvusių tremtinių susiejimuose visi tarsi pasitikrina tą ypatingą kodą – Sibiras. Nes būtent jis sustabdė, išdraskė gyvenimą ir tu niekada nesužinosi, kas galėjo/turėjo būti kitaip.

Kovo 5 dieną atsisveikinome su buvusią tremtine, Biržų žemės žmogumi, knygnešio Jurgio Bielinio provaikaite Gražina Drevinskaite-Navalinskiene. Sunku, labai sunku. Nes karantinas išskyrė, nes paskutinį kartą matyta Gražina buvo, kaip visada, Dieve, pilna gyvybės, to išskirtinio juoko, tokio prigimtinio gyvastingumo. Dabar atrodo, kad ji visada šypsojosi. Aišku, taip nebuvo, bet ji tikrai buvo gyvenimo džiaugsmo žmogus. Ir gal todėl atminty užstringa juokas, šypsena, o ne dejonė. Dejonių negirdėjom, matėm gražią, elegantišką moterį. Ji buvo ta, kuri guodė, o ne prašėsi paguodos.

Tai kiek lieka iš žmogaus gyvenimo? Ar tik tas kraujas, tekantis palikuonių gyslomis ir nešantis atmintį? O galgi gyvųjų atmintyje vis dėlto lieka bendroji patirtis, susilydanti su kiekvieno gyvenimu, ištirpsanti jame?

Prisiminsime Gražiną – kaip bendramintę, bendražygę. Prisiminsime: graži, elegantiška, stipri, išdidė moteris su trispalvių gėlių puokšte prie tremties paminklų, su atminties žvaigžde prie Jurgio Bielinio kapo. Jai buvo labai svarbi giminės, tautos istorija, atmintis. Ir ji daug prisidėjo, kad skaudžioji Biržų istorijos dalis išliktų.

Liko gedėti vyras Bronius, duktė Vaida, anūakai, proanūkiai, seserys Aušra ir Ramutė, giminės, ir visi, kuriems teko bendrauti, būti kartu Biržuose, po tuo pačiu dangum. Duokdie amžinosios ramybės palaimą, kurios pagailėjo lemtis.

LPKTS Biržų filialas

Užjaučiame

Nuoširdžiai užjaučiame Antaną Kulvietį, mirus žmonai Danguolei.

LPKTS Kauno filialo Palemono poskyris

Mirus 1941 m. Komijos tremtiniui Vytautui Žąsinui (1939–2021) nuoširdžiai užjaučiame žmoną, giminės ir artimuosius.

LPKTS Šilutės filialas

Skelbimas

Balandžio 24 d. (šeštadienį) 14 val. numatomas LPKTS Šalčininkų filialo ataskaitinis-rinkiminis susirinkimas, kuris vyktų J. Sniadeckio g. 27-8. Pasitikslinti informaciją skambinkite LPKTS Šalčininkų filialo valdybos pirmininkei Marytei Jaroščiuk, tel. 8 615 52 527.

Ilsėkitės ramybėje

Genovaitė Lengvenytė-Eičienė 1934–2021

Gimė Skaistgiry (Joniškio r.), valdininko Pranciškaus Lengvenio (buvo Skaistgirio valsč. viršaičio sekretorius), šaulio, šeimoje. 1941 m. šeimą ištrėmė. Vilniuje tėvą atskyrė nuo šeimos – išvežė į Rešotus, o šeimą ištrėmė į Sibiro gilumą – Barnaulą. 1942 m. tėvas mirė lageryje. 1948 m. Lengvenienė kartu su trimis dukrytėmis ryžosi bėgti į Lietuvą. Per didelius vargus grįžo, apsigyveno Gruzdžiuose. Slapstėsi, tačiau mamą nuteisė 10 m. kalėjimo. Dukterys liko vienos. 1955 m. Genovaitė baigė vakarinę vidurinę mokyklą. Vėliau politechnikume įgijo inžinieriaus-mechaniko specialybę. Ištekėjo. Užaugino du vaikus – dukterį Audronę ir sūnų Valdemarą. Dirbo įvairiose Šiaulių miesto gamyklose. Į LPKTS Šiaulių filialą įstojo 1995 m. Buvo ilgametė filialo tarybos narė. Genovaitė buvo nuoširdi, draugiška, darbšti, visų labai mylima ir gerbiama.

Palaidota Ariogalos kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame visus artimuosius.

LPKTS Šiaulių filialas

Juozas Jurgis Menkevičius 1922–2021

Gimė Marijampolės aps., gausioje ūkininkų šeimoje. Buvo vyriausias iš šešių vaikų. Mokėsi Marijampolės gimnazijoje, kur vėliau neilgai mokytojavo. 1951 m. ištrėmtas į Irkutsko sr. Kartu su jaunesne seserimi. 1958 m. grįžo į Lietuvą, baigė KPI. Ilgą laiką dirbo Kauno aklųjų ir silpnaregių kombinate cecho viršininku. Aktyviai dalyvavo meninių kolektyvų veikloje, dainavo ir buvusių tremtinių chore. Buvo aktyvus LPKTS narys, dalyvavo renginiuose, rūpinosi brolio partizano atminimo išsaugojimu. Jo gerumas, šypsena ir optimizmas liks mūsų širdyse.

Nuoširdžiai užjaučiame visus artimuosius.

LPKTS Kauno filialas

Nepriklausomybės kovų eiliniai

vę brangiausią“ ir perteikiančiais meilę tėvynei, drąsą ir pasiaukojimą. Nors jau praėjo nemažai metų nuo buvusių tremtinių chorų įsisteigimo, jų veiklą ir indėlį vis pamirštama įvertinti. O buvę tremtiniai išsina tyliai ir išdidžiai taip, kaip buvo įpratę, nepaisant visų negandų, gyventi. Lietuvos tvirtybė ir nepalaužiama dvasia.

Aktyvi tų įvykių dalyvė buvo ir mokytoja, Vilniaus buvusių tremtinių choro dainininkė ir muzikantė Genovaitė Starkevičiūtė-Čapskienė-Olšauskienė, kilusi iš garsaus savo pirmąja Lietuvoje mokytojų gimnazija, kovoje už lietuvių Veiverių miestelio, verslininko šeimos. Kovo 14 d. ji būtų minėjusi savo 87-ąjį gimtadienį, bet... iškeliavo į Amžinybę. Labai mylėjo Lietuvą, rūpinosi kitais, šeima, o savo sveikata pasirūpinti laiko neužteko.

Tokia ta senoji Lietuva, kurios vertybes, padėjusias atsispirti okupacijai, tremčiai, bandymams sunaikinti lietuvių kalbą, kultūrą, tikėjimą ir gyvenimo būdą, reikia išsaugoti.

Margarita STARKEVIČIŪTĖ

Tremtiniai buvo Nepriklausomybės atkūrimo proceso pagrindinis ramstis. Jie žinojo nepriklausomos Lietuvos gyvenimą, valstybės sąrangą ir buvo išsaugoję jos dvasią, kuri padėjo jiems išgyventi tremtyje. Atkūrus Nepriklausomybę, jie aktyviai dalyvavo valstybės kūrimo, politiniame ir kultūriniame gyvenime.

Ypatingą vaidmenį suvaidino buvusių tremtinių chorai, ne tik supažindindami su tremties kultūra, bet ir dainų tekstais, išleistais jau 1990 m. atskiru leidiniu „Išplėšėi tu man lais-

Tremtinys ISSN 2029-509X
www.lpkts.lt

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga

Įmonės kodas 300032645

Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365 AB „SEB“ bankas

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,
Tel. (8 37) 323 204, 8 667 39218

Savaitraščio vadovė Audronė Kaminskienė
Techninė redaktorė Vesta Milerienė

El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com

2 spaudos lankai. Tiražas 1250 egz. Kaina 0,90 euro.

Spausdino spaustuvė UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas

Projektas „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekėjų atspindžiai“ ir „Istorija be „baltų dėmių“ remia (2021 m. skirta 14000 eurų)

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Iš Stanislovo Sajausko gyvenimo archyvo

Garbingą gyvenimo sukaktį pasitkęs prof. habil. dr. Stanislovas Sajauskas padovanojo solidžią knygą „Iš mano gyvenimo archyvo“. Kaip pratarė autorius rašo, „pratinamas nuo praeityje pavogtos vaikystės“, darbštus, prioritetą teikęs mokslui, sukauptą neįkainojamą medžiagą sudėjo į etnografines knygas, fotografijų albumus. Taip vaizdžiai ketindamas parodyti, „kam gyvenau, kokį gyvenimo tikslą norėjau pasiekti, ar pasiekiau“.

Naujajame leidinyje autorius pateikia aprašomus gyvenimo epizodus pagrįsdamas originaliais, nenuginčijamais antspauduotais dokumentais. S. Sajauskas knygoje sudėjo mokslinių publikacijų (lietuvių, rusų, anglų, ukrainiečių, italų kalbomis) pagal chronologiją aprašus su iliustracijomis. Dalijasi savo, šeimos, giminių ir pažįstamų istorija.

Nemažai vietos skirta parengtų ir eksponuotų parodų aprašams, ryšiams su įvairiomis organizacijomis. Dirbdamas KTU, pateikė daug mokslinių straipsnių, išradimų.

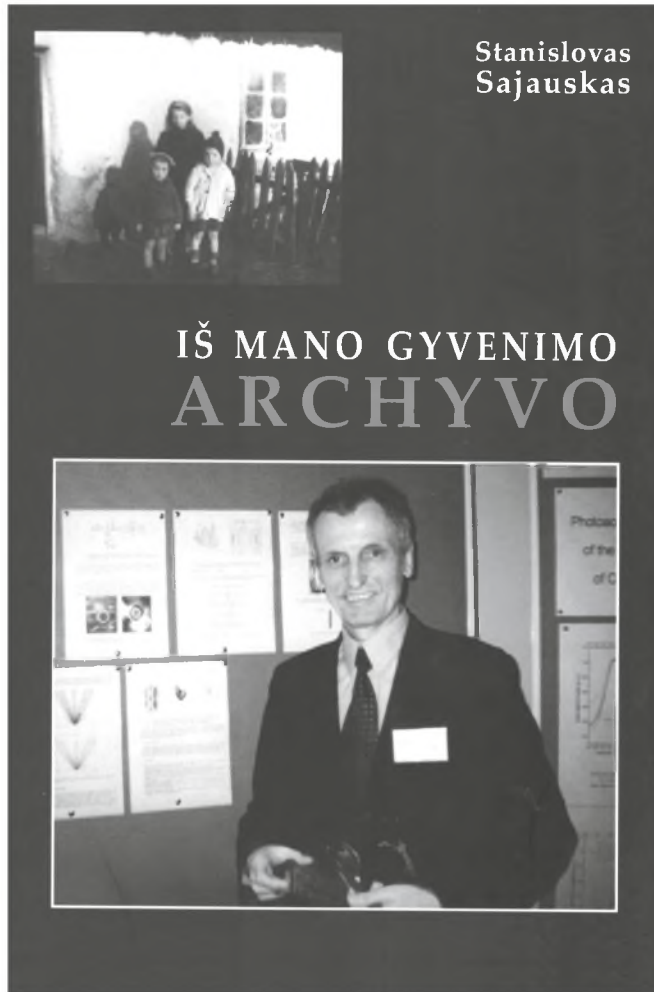
Kaip teigia autorius: „Atskirais laikotarpiais dirbdamas Nacionaliniame M. K. Čiurlionio muziejuje, bendradarbiaudamas su Lietuvos banku taikant numizmatikos mokslinius metodus monetų projektavime, eidamas visuomenines Kauno miesto savivaldybės tarybos Pavadinimų sumanymo ir atminimo įamžinimo komisijos pirmininko pareigas, šį tą nuveikiau“.

Bendradarbiaudamas su Istorine Kauno prezidentūra, Punsko „Aušros“ leidykla, Kanados lietuviško laikraščio „Tėviškės Žiburiai“, rezis-

tencinio paveldo leidykla „Atmintis“, pateikė daug straipsnių, skirtų Lietuvos istorijai ir kultūrai.

Atskiras skyrius knygoje skirtas prisiminimams apie veiklą Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungoje. Tapęs LPKTS Kauno skyriaus pirmininkės Valerijos Paprockienės pavaduotoju, daug laiko ir pastangų skyrė Lietuvos kančių memorialo statybai Petrašiūnų kapinėse. 1998 m. pelnė I laipsnio LPKTS garbės ženklą „Už nuopelnus Lietuvai“.

Primenama ir partizanės Antosios Kurtinytės-Liepos istorija, kuri kalėjo Mordovijos ir Kemerovo sričių lageriuose, vėliau ištremta į Taišetą. S. Sajauskas prisidėjo prie šios bebaimės laisvės kovo-

tojos nuopelnų įprasminimo. 1998 m. A. Kurtinytei-Meckelienei-Liepai pripažintas kario savanorio statusas, suteiktas dimisijos kapitonas laipsnis. 2000 m. ji apdovanota Kario savanorio medaliu. 2017 m. vasario 16 d. Partizanė A. Meckelienė-Liepa Prezidentės Dalios Grybauskaitės dekretu apdovanota Vyčio Kryžiaus ordino Karininko kryžiumi. Nenutrūko S. Sajausko ryšiai su LPKTS iki šiol: kasmet iš kolekcinių rinkinių rengia parodas, dalyvauja knygų suktuvėse.

Knygoje S. Sajauskas pateikia darbų bibliografiją, kurioje išskirti svarbiausi moksliniai darbai, keturios monografijos, svarbesnių spausdintų darbų įvairiose srityse, sąrašas. Iki 2021 m. išleistas 26 knygos. Minint Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 30-metį, S. Sajauskas padovanojo puikią knygą „Atgimstančios Lietuvos heraldika“.

Knyga „Iš mano gyvenimo archyvo“ – dar viena dovana mūsų skaitytojams, įdomi ir svarbi muziejiniams, Suvalkijos kraštui, šeimai, kolegoms ir draugams. Kaip ir visos prof. habil. dr. S. Sajausko knygos kruopščiai parengtos, aukštos poligrafines ir menines kokybes.

Sveikiname jubiliejaus proga ir palydime knygą pas skaitytojus.

Parengė Dalia POŠKIENĖ

Apie Laisvės kovos žarijas, iš kurių įkurta Kovo 11-osios ugnis

(atkelta iš 5 psl.)

Partizano Tigro išgyvenimai

O kas įvyko tomis akimirkomis virš žemės, prisimena partizanas Juozas Jakavonis-Tigras: „Būdamas gretimo kaimo pamiškėje pamačiau, kad po kaimą siaučia enkavedistai. Greitai parbėgau į namus ir apie tai pranešiau Kazimieraičiui ir Vanagui. Užmaskavo bunkerį, susitariau su sėsite Vladze, kad ji duos ženklą, kai pasitrauks enkavedistai. O pats nubėgau prie Merkio ir nubridau iki mažo bunkerėlio, kuris buvo iškastas pačiame šlaite. Įlindau į jį, užsitaisiau šautuvą, pasidėjau granatą ir laukiau. Laikas slinko kankinančiai lėtai, per tas penkias valandas pergalojau daug ką: galvojau, gal visi buvę bunkeryje jau aptikti, sušaudyti, o gal patys susisprogdino, nenorėdami pasiduoti priešui, o gal užduso nuo oro stokos. Kas atsitiko su mano namiškiais, kad neatbėga sesutė, gal juos jau išvežė, ar dar kas nors blogiau atsitiko? Burna džiūvo, nervai buvo įtempti, tačiau padaryti nieko negalėjau. Viskas buvo Dievo valioje. Mano močiutė ir Kazimieraitis mane buvo išmokę maldų, todėl labiausiai nuramino malda. Kalbėjau Marijos litanią, taip nors kiek nulsinkdavo iš galvos baisios mintys. Man atrodė, kad praėjo jau visa amžinybė, pradėjo jau ir temti, krėtė drebulys ir nuo šalčio, ir nuo įtampos... Su kiekviena valanda mintys

darėsi vis slogesnės, ir vilties, kad viskas ten, viršuje gerai, mažėjo... Pagaliau pamačiau raštelį ant medžio šakos. Išlindau iš bunkerio ir pasijutau lyg iš naujo užgimęs, apibėgau pamiškę – enkavedistų nėra. Tada pribėgau prie bunkerio, nuėmiau maskuotę – dėžę su smėliu, pamačiau pulkininką Kazimieraitį, kuriam trūko deguonies ir jis buvo prislinkęs arčiau išėjimo angos“, – prisimena Tigras. Apsikabinomė ir su ašaromis akyse džiaugėmės, kad likome gyvi.

O aš bandau įsivaizduoti, ką jautė mano senelis Julius Jakavonis, kuris visos kratos metu stovėjo netoli bunkerio ir aiškino, kad nieko čia nėra. Kiek reikėjo savyje turėti tvirtybės, valios kovoti už Lietuvos laisvę, kad išliktum ramus. Šį kartą išgelbėjo kartys, kurios buvo sudėtos netoli bunkerio, prie tvarto. Enkavedistai pamanė, kad po kartimis ir yra bunkeris. Kartis liepė nuimti, ir jos buvo sumėtytos ant bunkerio. Enkavedistai pradėjo badyti durtuvais, kurie smigdavo giliai į žemę, buvo badoma pusės metro atstumu aplink bunkerį.

Ir tai buvo ne pirma krata, kuomet Vanagas ir Kazimieraitis buvo bunkeryje. Pirmą kartą buvo net anga atidaryta, nes Tigras buvo išvykęs ir nespėjo uždengti bunkerio. Matyt, tokia Dievo valia buvo, išgirdo maldas po žeme ir ant žemės, kad šis bunkeris nebuvo aptiktas.

„Namuose buvusi močiutė, mama

Karolina, seserys Ona ir Vladzė meldėsi ir prašė Dievo pagalbos, nes jos daugiau nieko negalėjo padaryti. Enkavedistų buvo apie šešiasdešimt, todėl net menkiausias jų jaudulys ar išgąstis galėjo sukelti įtarimų. Mama nuo nuolatinių kratų pradėjo sirgti nuomariu“, – pasakoja Tigras.

O tokios kratos buvo daromos nuolat – ir dieną, ir naktį. Kiek reikėjo stiprybės, kad visa tai išvertum ir nepalūžtum. Matyt, dėl tų išgyvenimų, kalėjimų, bado, šalčio mano seneliai Julius ir Karolina Jakavoniai taip anksti išėjo.

Dienoraštis buvo saugomas

Merkio rinktinės štabo dienoraštis buvo saugomas Lietuvos SSR KGB archyve (dabar – Lietuvos ypatingasis archyvas) ir kaip daiktinis įrodymas buvo prisegtas prie 20 tomų sudarančios A. Ramanausko baudžiamosios bylos. Jame fiksuojami partizaninio karo įvykiai, netektys, kovotojų siekiai ir viltys, užrašyti alinančiomis požeminio gyvenimo sąlygomis ar mirtino pavojaus akivaizdoje, kai virš galvos stovi bunkerio beieškantis nuožmus priešas.

„Sužinom, kad š. mėn. 8 d. (aut. past. 1946 m. gruodžio 8 d.) pas ūkininką paimtas rusų gyvas ryšininkas partizanas Tigras, ir namuose be ginklo part. II Bn. Bitininkas. Buvo pakliuvęs ir Taugirdas. Bet jis laikėsi šaltai. Pistoletą paslėpė užpakalinuose kišenuose ir parodė padirbtus

dokumentus. Paleido. Tigras daug žino. Jeigu išduotų, būtų blogai. Tačiau juo pasitikim. Jis neišduos.... Keliaujame į vadavietę. Grįžę radom viską tvarkoje. Tigras nieko neišdavė. Lai-kosi didvyriškai...“

Tigras, atlaikęs žiaurius kankinimus, nieko neišdavė ir visiškai pateisino savo vadų Kazimieraičio ir Vanago pasitikėjimą. Atkūrus Nepriklausomybę, jis betarpiškai liudija Lietuvos ir iš užsienio atvykstantiems žmonėms apie partizanų pasi-aukojančią kovą už Lietuvos laisvę.

Skaitytojus visai neseniai pasiekęs partizanų Merkio rinktinės štabo originalus dienoraštis, akivaizdu, nebeleidžia istorijos perrašinėtojams savaip interpretuoti įvairių to laikmečio faktų. Perskaityti šį autentišką anų laikų liudijimą būtina, kad suvoktum, kaip laisvės kovotojai mąstė, kaip gyventi buvo apsisprendę, kodėl nesibaimino vardan Tėvynės paaukoti nei laisvės, nei asmeninės laimės ar net gyvybės.

Partizaninis karas šalies istorijai svarbus ne tik kaip karas plačiąja prasme, tačiau ir kaip paprastų žmonių priešinimasis didesnei okupacinei jėgai. Nors šios jėgos partizanams ir nepavyko įveikti, tačiau šie žmonės tikėjo. Ne veltui jie pasiryžo aukotis vardan tikėjimo atkurti Lietuvos nepriklausomybę, kurią mes visi išvydome nuo jų aukos laiko praėjus dešimtmečiams – 1990 metų Kovo 11-ąją!